

Міністерство освіти і науки України  
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ  
НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ:  
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали  
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції  
У двох частинах  
Частина 2

(Суми, 19 травня 2017 року)



Суми  
2017

**КОРЖ В.**

(науковий керівник – к. і. н., доц. В. А. Нестеренко)

### **СПОГАДИ ДІТЕЙ ВІЙНИ\***

Мої бабуся і дідусь розповіли мені свою історію з життя. Вони обоє родом з Росії, Ростовської області, познайомилися в школі у 1950 році, і з тих пір вони разом вже більше шістдесяті років. Вони обоє діти війни і в кожного своя дитяча пережита історія тих страшних часів.

Дідусь - Негутор Анатолій Дмитрович, народився 9 березня 1931 року на хуторі Роднікі, Кагальницького р-ну, Ростовської області. Здобуття освіти було непростим, до війни закінчив чотири класи, середня школа знаходилась в сусідньому хуторі за сім кілометрів, літом ходив з друзями, йшли навпростець городами, полями, садами. А коли починалась зима і приходила весна не ходили бо не було дороги, та й взагалі ні у чому було йти. Закінчив сім класів. Дідусеві запам'ятався той момент, коли одного разу під час уроку зайшов німецький солдат, він поцікавився хто як вчиться і тих дітей які погано навчались бив батою по спині, після цього він пішов. Після середньої школи поїхав до Ростова щоб вступити до кадетського училища, але він не підходив за віком. Тоді його дядько сказав йому порвати своє свідоцтво про народження і взяти нове. Він так вчинив і йому записали 1932 рік, після цього його прийняли в училище. Там мій дідусь провчився один рік, потім відбулося розформування, при якому учнів, які гарно вчилися забрали в суворівське. Але нажаль мій дідусь вчився на трійки, його відправили додому. Вдома мати сказала: хочеш вчитися - йди в станицю. Так він продовжив своє навчання в станиці, яка

---

\* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

знаходилася за дванадцять кілометрів від хутора. Згодом йому винайняли квартиру, в якій він жив. Так він закінчив в 1951 році Кагольницьку середню школу №1.

Матір мого дідуся звали Варвара Іванівна, була із забезпеченої сім'ї, народилася в хуторі Роднікі, була неосвічена. Батько - Дмитро Прокопович, родом з цього ж хутора. Його сім'я деякий час жила на Півночі, але згодом повернулися в хутір. Закінчив два класи, був найбільш освічений в хуторі, працював комірником, потім пішов на фронт, після війни знову повернувся на роботу.

В сім'ї було вісім дітей: сім хлопчиків, з яких один був народжений після війни і одна дівчинка, яка померла. Вона хворіла на дифтерію і їй потрібні були ліки, але їй так і не надали допомоги, тому що всі лікарі вимагали за ліки відро зерна, якого сім'я не мала. Жили бідно, хата була мазаною, мали курей і корову, Корову нічим було годувати, тому приходилося красти солому з колгоспу.

Коли в серпні 1941 року моєму дідуся було десять з половиною років, прийшли німці. В цей час він пас зі своїм дідусем корів, хутір був в лощині. Вони стояли на тому що південніше і звідти було видно що йдуть танки, а попереду мотоцикли, німці йшли селами з Ростова прямуючи на Сталінград. Коли прийшли німці, говорить дідусь, вони зразу кинулися на курей і яйця, забирали навіть тухлі. Потім через місяць, проходили румунські війська, ті забирали все. Коли відходили радянські війська, зірвали башту, де зберігалось зерно. Дідусь з матір'ю ходили дев'ять кілометрів із сумками через плече, щоб принести зерна, там і собі брали в кармани. Дідусь говорив, що коли вони повертались він постійно жував те зерно. Потім зерно сіялося, сходили колоски, а їсти було нічого, тому приходилося вставати вночі і йти красти. Жили в проголод, мама з рапсу пекла оладі. Кожному двору до того ж виділяли ділянку, яку потрібно було

обробляти, бур'ян пололи на колінах. Потім коли пішли соняхи їм доставалося коріння яким топили хату.

В лютому повернулися німці на автомобілях. В саду була розміщена кухня, де варили солдатам їсти. Варили суп з гороху, який вони не хотіли їсти, у них в автомобілях лежали обскубані гуси й вутки, тому мій дідусь просив у них супу і вони йому давали.

В глиняному будинку його бабусі по матері, який стояв вище від їхньої хати, був німецький командир, а в хаті батьків по батьковій лінії, яка була кращою, бо мала залізний дах, стояла кухня. Дідусь пішов колись попросити у них їсти і солдати дали йому ложку, він взяв ложку і пішов. Один німець подумав, що він її вкрав і почав його переслідувати. Дідусь злякався і почав бігти і німець теж почав бігти. На щастя дідусь знав куди бігти, він побіг до бабусі по матері і швидко сховався в її будинку, де була німецька охорона. Таким чином той німець його не наздогнав. Наступний день було тихо, а вночі німці почали бомбити, били по сусідніх селах, особливо по станиці. Через два дні вночі прийшли радянські солдати і спитали, де німецькі солдати. Мати відповіла, що вони не знають і ті пішли. На ранок, коли прокинулися, вже не було ні тих, ні тих. Так їхній хутір залишився в стороні. Після того почався грабунок колгоспу. Дідусь і його старший брат побігли теж в колгосп, але там вже нічого не було. Потім до магазину, він теж був порожній і розбитий. Потім побігли до школи, але там теж усі книжки були розібрані.

Після війни дідусь знову намагався здобути військову освіту, але його не приймали. Згодом прийшов лист від його брата який вчився у Вільнюсі, де було написано про те що він домовився, щоб дідуся взяли і відправив йому квиток. Дідусь відправився до Вільнюса, але за дві зупинки його зняли з поїзда на підставах того звідки він взяв квиток. Він ходив по незнайомому місту і питав людей, як йому дістатися призначеного місця. Коли він знову сів на поїзд так сталося, що він заснув і проспав свою зупинку. Коли

його розбудила кондуктор була вже ніч. Він зійшов з поїзда, але грошей на квиток в нього не було. Він заплигнув на сходи потяга на ходу і їхав стоячи до своєї зупинки. Він отримав воєнну освіту і в 1963 році був переведений на службу до України.

Історія моєї бабусі інша. Резнікова Людмила Павлівна, народилася 6 квітня 1935 року в станиці Кагольницьк, Ростовської області. Закінчила Кагольницьку середню школу №1. В інститут її не прийняли через біографію батька. Батьки були покарані радянською владою. Коли в її сім'ї зарізали свиню, вони не здали шкіру, а залишили її із салом собі. Їхні сусіди розповіли про це владі і бабусиному батькові присудили шість років. Сестра робила на почті й також сімнадцятирічною була засудженою через недостачу грошей. Чоловік сестри робив у сільпо і був засуджений через недостачу масла і засланий до Магадану. Дядько, брат тата, не хотів вступати до колгоспу, був проти колективізації і за це був засланий на Балтійський канал.

На передодні приходу німців мою бабусю вкусила сусідська собака, залишивши серйозну рану. Коли входили німці мама вхопила шестирічну дитину і не знала куди бігти. Вони побігли на аеродром, бігли більше доби через постійні обстріли, коли в звичайний час туди можна було дійти за півгодини. Але коли вони дісталися аеродрому їх відправили назад, тому що якраз аеродром був найгарячішою точкою обстрілу. Повернулися назад. Німці обробили бабусі рану, її потрібно було зашити, але вона не дала.

Жили бідно, в курені, вдягатись було ні в що. Доводилося їздити в Ростов, щоб щось продати і заробити якісь гроші. Бабуся розказувала, що її мама завжди брала її з собою і після того, як вона щось продасть, вони йшли на поїзд сідали на сходи і так їхали додому.

Моя бабуся запам'ятала, як німці на горі побудували плац, на якому вішали комуністів і євреїв і в цей час грав оркестр. В основному зрадниками були місцеві, бо німцям ніколи було цим займатись. Яюсь радянська дівчина розвідниця приземлилася на

парашуті не в тому місці на полі. Вона побачила чоловіка і підійшла до нього, то місцевий поліцейський. Він надурив її сказав, що зараз прийде за допомогою. Насправді здав її німцям, ця жінка була піддана жорстоким допитам, її вбили. Цей поліцейський жив на бабусиній вулиці, а жінка його пошила собі із того парашута спідницю.

Потім після війни, коли бабуся робила в школі вчителькою німецької мови і вступила до університету, вони з дідусем одружилися.

***КОРОПЕЦЬ М.***

(науковий керівник – к. і. н., доц. *В. А. Нестеренко*)

### **СПОГАДИ СЕМЕНЕНКО КАТЕРИНИ ІВАНІВНИ\***

Семененко Катерина Іванівна народилася 10 січня 1930 року в селі Червоне Сумської області. Закінчила два класи місцевої школи, адже під час війни було не до освіти. Батько працював на біофабриці, а мати - в колгоспі. В сім'ї було вісім дітей: три брати та п'ять сестер. Невідома їхня подальша доля. До війни була своя хата, господарство. Землі було близько 30 соток.

Про голодомор 1932-1933 рр. дізналася з розповідей батьків. Батьки казали що це був дуже страшний голодомор. І ще казали батьки, що цей голодомор вони зробили самі. Забирали все навіть в печі, якщо було трішки каші чи борщу - все забирали або виливали. Під час голодомору вимерло дуже багато людей в селі.

Про війну з Німеччиною дізналися по радіо. Почувши цю погану звістку всі в селі плакали та боялися що буде далі. Почали забирати всіх на війну. Про події на фронті було нічого не відомо.

---

\* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».